

רמב"ן (21)

רמב"ן במדבר פרק טז פסוק א

ואמר רבי אברהם כי זה הדבר היה במדבר סיני כאשר נחלפו הבכורים ונבדלו הלויים, כי חשבו ישראל שאדונינו משה עשה זה מדעתו לתת גדולה לאחיו, גם לבני קהת שהם קרובים אליו ולכל בני לוי שהם ממשפחתו, והלויים קשרו עליו בעבור היותם נתונים לאהרן ולבניו, וקשר דתן ואבירם בעבור שהסיר הבכורה מראובן אביהם, גם קרח בכור היה. וזה מדעתו של רבי אברהם שהוא אומר במקומות רבים אין מוקדם ומאוחר בתורה לרצונו. וכבר כתבתי (לעיל ט א) כי על דעתי כל התורה כסדר זולתי במקום אשר יפרש הכתוב ההקדמה והאחור, וגם שם לצורך ענין ולטעם נכון, אבל היה הדבר הזה במדבר פארן בקדש ברנע אחר מעשה המרגלים:

והנכון בדרש, שכעס קרח על נשיאות אלצפן כמאמר רבותינו (תנחומא קרח א), וקנא גם באהרן כמו שנאמר ובקשתם גם כהונה (פסוק י). ונמשכו דתן ואבירם עמו, ולא על הבכורה, כי יעקב אביהם הוא אשר נטלה מראובן ונתנה ליוסף, אבל גם הם אמרו טענתם, להמיתנו במדבר (פסוק יג), ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו (פסוק יד). והנה ישראל בהיותם במדבר סיני לא אירע להם שום רעה, כי גם בדבר העגל שהיה החטא גדול ומפורסם היו המתים מועטים, ונצלו בתפלתו של משה שהתנפל עליהם ארבעים יום וארבעים לילה. והנה היו אוהבים אותו כנפשם ושומעים אליו, ואלו היה אדם מורד על משה בזמן ההוא היה העם סוקלים אותו, ולכן סבל קרח גדולת אהרן וסבלו הבכורים מעלת הלויים וכל מעשיו של משה. אבל בבואם אל מדבר פארן ונשרפו באש תבערה ומתו בקברות התאווה רבים, וכאשר חטאו במרגלים לא התפלל משה עליהם ולא בטלה הגזרה מהם, ומתו נשיאי כל השבטים במגפה לפני ה', ונגזר על כל העם שיתמו במדבר ושם ימותו, אז היתה נפש כל העם מרה והיו אומרים בלבם כי יבואו להם בדברי משה תקלות, ואז מצא קרח מקום לחלוק על מעשיו וחשב כי ישמעו אליו העם. וזה טעם "להמיתנו במדבר", אמרו הנה הבאת אותנו אל המקום הזה ולא קיימת בנו מה שנדרת לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש כי לא נתת לנו נחלה כלל, אבל נמות במדבר ונהיה כלים שם, כי גם זרענו לא יצאו מן המדבר לעולם, ויבטל מן הבנים מה שנדרת להם כאשר נתבטל מן האבות. וזה טעם תלונתם הנה במקום הזה אחר גזרת המרגלים מיד. והקרוב, כי היו אלה הנקהלים כולם בכורות כי על כן חרה להם על הכהונה, ולכך אמר להם משה שיקחו מחתות כמנהגם הראשון ויתגלה הדבר אם יבחר השם בהם או בכהנים

רמב"ן במדבר פרק טז

(כא) הבדלו מתוך העדה הזאת - יש לשאול, אם ישראל לא חטאו ולא מרדו ברבם למה היה הקצף עליהם לאמר ואכלה אותם כרגע, ואם גם הם מרדו כקרח וכעדתו איך יאמרו משה ואהרן האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף. וכתב רבינו חננאל הבדלו מתוך העדה הזאת, עדת קרח ולא עדת בני ישראל, ויאמרו אלהי הרוחות לכל בשר וגו', מיד הודיע הקדוש ברוך הוא למשה כי לא כל עדת בני ישראל בקש לכלות אבל עדת קרח בלבד, לפיכך פירש לו זה שאמרתי "הבדלו" העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם הוא שאמרתי לך. הזכיר להם "העלו מסביב", אולי כשיראו קרח ועדתו ישובו, אלו דבריו. ואינם נכונים, כי לא היה ראוי לומר על קרח דתן ואבירם שלשה אנשים "הבדלו מתוך העדה" כי אינם עדה. ואין ישראל בתוכם, ואהרן עם עדת מקריבי הקטורת היה בתוכם בבואם. ועוד כי "הבדלו" רמז למשה ואהרן בלבד, כמו הרומו (להלן יז י). וכן ואכלה אותם כרגע, רמז למגפה שתכלה עם רב ועצום כרגע. וחלילה שלא יבין משה נבואתו ויטעה בה:

אבל הטעם, כי מתחלה היה לב העם אחרי משה ואהרן, וכאשר לקחו קרח ועדתו איש מחתתו וישימו עליהם קטורת ועמדו פתח אהל מועד עם משה ואהרן, אז קרא קרח לכל העדה ואמר להם כי בכבוד כולם הוא מקנא, וייטב הדבר בעיניהם ונקהלו כלם לראות אולי יישר בעיני האלהים ותשוב העבודה לבכוריהם, וזה טעם ויקהל עליהם קרח את כל העדה (פסוק יט). והנה נתחייבו כליה שהיו מהרהרים אחרי רבם, והם כמהרהרים אחרי השכינה ומוותרים על נבואת נביא בלבם וחייבין מיתה בידי שמים. ומשה ואהרן למדו עליהם זכות, שלא חטא במעשה אלא קרח, והוא הגורם והוא המפתה אותם, וראוי הוא שימות לבדו לפרסם ולהודיע ענשו לרבים:

רמב"ן במדבר פרק טז

(כא) הבדלו מתוך העדה הזאת - יש לשאול, אם ישראל לא חטאו ולא מרדו ברבם למה היה הקצף עליהם לאמר ואכלה אותם כרגע, ואם גם הם מרדו כקרח וכעדתו איך יאמרו משה ואהרן האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף. וכתב רבינו חננאל הבדלו מתוך העדה הזאת, עדת קרח ולא עדת בני ישראל, ויאמרו אלהי הרוחות לכל בשר וגו', מיד הודיע הקדוש ברוך הוא למשה כי לא כל עדת בני ישראל בקש לכלות אבל עדת קרח בלבד, לפיכך פירש לו זה שאמרת "הבדלו" העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם הוא שאמרת לך. הזכיר להם "העלו מסביב", אולי כשיראו קרח ועדתו ישובו, אלו דבריו. ואינם נכונים, כי לא היה ראוי לומר על קרח דתן ואבירם שלשה אנשים "הבדלו מתוך העדה" כי אינם עדה. ואין ישראל בתוכם, ואהרן עם עדת מקריבי הקטורת היה בתוכם בבואם. ועוד כי "הבדלו" רמז למשה ואהרן בלבד, כמו הרומו (להלן יז י). וכן ואכלה אותם כרגע, רמז למגפה שתכלה עם רב ועצום כרגע. וחלילה שלא יבין משה נבואתו ויטעה בה:

אבל הטעם, כי מתחלה היה לב העם אחרי משה ואהרן, וכאשר לקחו קרח ועדתו איש מחמתו וישימו עליהם קטורת ועמדו פתח אהל מועד עם משה ואהרן, אז קרא קרח לכל העדה ואמר להם כי בכבוד כולם הוא מקנא, וייטב הדבר בעיניהם ונקהלו כלם לראות אולי יישר בעיני האלהים ותשוב העבודה לבכוריהם, וזה טעם ויקהל עליהם קרח את כל העדה (פסוק יט). והנה נתחייבו כליה שהיו מהוהרים אחרי רבם, והם כמהוהרים אחרי השכינה ומוותרים על נבואת נביא בלבם וחיביבן מיתה בידי שמים. ומשה ואהרן למדו עליהם זכות, שלא חטא במעשה אלא קרח, והוא הגורם והוא המפתה אותם, וראוי הוא שימות לבדו לפרסם ולהודיע ענשו לרבים:

חידושי הגר"ז סימן קלא

קרח (ט"ז, כ"ח) ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני וגו' כי לא מלבי. ונראה לבאר כפל הלשון דהנה ב"ג עיקרים שמנה הר"מ בפיה"מ פרק חלק איתא היסוד השביעי נבואת שמה רבנו ע"ה, והוא שנאמין כי הוא אביהם של כל הנביאים וכו', והיסוד השמיני היות התורה מן השמים, והוא שנאמין כי כל התורה הזאת הנתונה ע"י משה רבנו ע"ה שהיא כולה מפי הגבורה ע"ל. מבואר שהם ב' עיקרים עצם נבואתו של משה, וגם שהתורה שבידנו נמסרה למשה בנבואה. והנה קרח ועדתו כפרו וחלקו על ב' עיקרים אלו גם על עצם נבואת משה וכדאיתא לעיל בפרשת רב לכם וגו' ומדוע תתנשאו על קהל ה', והיינו שאמרו דמשה נטל הגדולה לעצמו ולאהרן שלא ע"פ ה', וגם כפרו בתורה כדאיתא ברש"י (פסוק א') דחלקו על משה שאמר דטלית שכולה תכלת חייבת בציצית, ועיין ירושלמי פרק חלק ה"א דאיתא שם רב אמר קרח אפיקורס היה וכו' באותו שעה אמר קרח אין תורה מן השמים ולא משה נביא ולא אהרן כהן גדול ע"ש. ועל ב' דברים אלו אמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני והיינו דכל מעשי היו ע"פ נבואה בשליחות המקום, וגם כי לא מלבי והיינו התורה שבידינו נמסרה לי מפי הגבורה ולא מלבי.

ועי' ב"ב ע"ד א"ל תא אחוי לך בלועי דקרח וכו' א"ל מאי שמעת ושמעית דהווי אמרין משה אמת ותורתו אמת והן בדאין. והיינו דבזה חטאו שכפרו גם במשה וגם בתורתו וע"ז עשו תשובה והודו דמשה אמת ותורתו אמת. ועיין בפיה"מ שם בסוף היסוד השמיני וז"ל והמאמר המורה על היסוד הזה הוא מה שנאמר בזאת תדעון כי ה' שלחני וכו' כי לא מלבי והביא הרמב"ם פסוק זה לראיה על היסוד שתורה המצויה בידינו היא מפי הגבורה ביד משה בזה להדיא כדברינו.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ח הלכה א

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאים, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות, ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.